

Zini, sargā, copē!

Arī šogad tiekamies tematiskajā pielikumā

Esam priecīgi paziņot, ka arī šogad strādāsim pie tematiskā pielikuma *Zini, sargā, copē*. Īstenojam Limbažu novada pašvaldības projektu, ko atbalstīja Zivju fonds, lai informētu sabiedrību par zivju resursu pētījumiem, to racionālu un saudzīgu izmantošanu, atražošanu un aizsardzību. Šādu projektu, sadarbojoties ar Limbažu un kādreizējā Salacgrīvas novada pašvaldībām, realizējam arī iepriekšējos piecus gadus.

Šosezon septiņās *Ausekļa* tematiskajās lapās *Zini, sargā, copē!* turpināsim lasītā-

jus informēt par jautājumiem, kas saistīti ar ūdeņiem un to iemītniekiem, par šo resursu sargāšanu, dzīvesvietu uzlabošanu un atjaunošanu, tāpat papildināšanu un saprātīgu izmantošanu. Pirmajā tematiskajā lapā lasiet par svarīgu tikšanos mūspusē. Starptautiskajā zivju migrācijas dienā vairāku institūciju, biedrību un iedzīvotāju sarunu galvenais temats bija Baltijas lašu migrācija un populācijas saglabāšana, īpašu uzmanību pievēršot Salacai un Staiceles papīrfabrikas aizsprostam pār to. Limbažu

Lielezera pludmalē jau astoto gadu plīvo Zilais karogs – starptautisks nozīmes simbols, kas apliecina rūpes par apmeklētāju ērtību, drošību un informētību, kā arī augstu ūdens kvalitāti. Ja reiz tīrs ūdens, tad arī ezera iemītniekiem laba dzīvošana! Savukārt makšķernieku klubs *Salackrasti* ar nepacietību gaida, kad varēs Salacā nārsta vietu atjaunošanai izmantot jaudīgu tehniku.

Tematiskajā lapā izmantoti Kristapa AUZENBERGA zīmējumi

Uzlabos zivju resursu sargāšanu Āsteres ezerā

Zivju fonds, piešķirot 2424,25 eiro, atbalstījis Limbažu novada pašvaldības projektu par zivju resursu aizsardzību Āsteres ezerā. Par šo atbalstu ezera apsaimniekošanas biedrība *Āsteres ezers* paredzējusi iegādāties laivu, tās motoru un binokli. Projekta kopējās izmaksas ir 2723,87 eiro, no tiem 299,62 eiro ir pašas biedrības līdzfinansējums.

Lielezera pludmalē jau astoto gadu plīvo Zilais karogs

Pirms Lielezera pludmales mastā uzvilkt Zilo karogu, Limbažu vidusskolas otrklasniekiem par ezera senatni aizrautīgi stāstīja vēsturniece Irīna Noriņa (vidū). No labās – Limbažu novada pašvaldības domes priekšsēdētāja vietnieks Māris Beļunieks un aģentūras ALDA direktors Jānis Remess ar karogu rokās

Pagājušajā piektdienā Limbažu Lielzera pludmalē mastā tika uzvilkt Zilais karogs. Šis ir astotais gads, kopš pludmale saņem šo starptautiskās nozīmes tūrisma ekosertifikātu. Tā pretendenti ik gadu izvērtē Vides izglītības fonds. Zilā karoga programmā Limbažu Lielezera pludmale iekļauta 10 gadu – pirmajos divos tā novērtēta kā iedzīvotāju iecienītākā un saņēma Piekraustes balvu jeb Dzelteno karogu. Šogad tiesības pacelt Zilo karogu Latvijā saglabāja 12 peldvietu un viena jahtu osta. Vidzemes piekrastē šosezon tas plīvo vēl tikai Saulkrastu novada Centra peldvietā.

Uz karoga pacelšanas ceremoniju pie Lielezera bija aicināti Limbažu vidusskolas otrklasnieki, kuri maijā sākumā (pirms oficiālās peldsezonas sākšanās) no jauna nokrāsoja pludmales atpūtas objektu *Saulkrastu*. Par skolēnu klātbūtni todien un vietējo izglītības iestāžu audzēkņu un pedagogu atsaucību dažādās vides aktivitātēs gandarījumu puda Limbažu novada pašvaldības aģentūras ALDA direktors Jānis Remess. Kā nekā vides aktivitātes ir viens no kritērijiem, ko vērtē, piešķirot Zilo karogu! Pavisam ir četras šādas kritēriju grupas, no kurām viena ir arī peldūdens kvalitāte. Maijā pirms oficiālās peldsezonas

atklāšanas ņemtās analīzes uzrādīja labus rezultātus. Šajās dienās Veselības inspekcijas pārstāvji ņems kārtējās, lai pārliecinātos, vai šeit droši baudīt ūdenspriekus. J. Remess atminējās, kā pagājušajā vasarā tamdēļ uz laiku vajadzēja Zilo karogu noņemt, jo peldūdens analīzes uzrādīja augstu fekālo piesārņojumu. Par laimi, šāda problēma pludmalē bija īslaicīga.

Limbažu novada domes priekšsēdētāja vietnieks Māris Beļunieks todien uzsvēra, ka Latvijā nav daudz pludmaļu, kam piešķirtas tiesības uz Zilo karogu. – *Visiem saviem radiem, draugiem paziņām sakiet, cik mums ir brīnišķīga pludmale, lai brauc uz Limbažiem ciemos!* – viņš mudināja saņākušos. Pludmalē izvietota un aplūkojama arī aktīvās limbažnieces, vēsturnieces Irīnas Noriņas apkopotā fotoizstāde *Lielzera un apkārtnes laika ritējumā*, kas attēlo, kā laika gaitā mainījusies ezera apkārtnē. Todien vēsturniece īsumā par to, kā te izskatījies un kas noticis senāk, pastāstīja arī skolēniem. Viņa mazajiem arī uzdeva āķīgus jautājumus, uz kuriem viņi prata atrast atbildes. Vai zinājāt, ka Lielezeram ir jau 10–12 tūkstošu gadu sena vēsture? – *Varētu stāstīt daudz un daudz*, – sacīja Irīna, kura apkopojusi plašu materiālu par

ezeriem un pilsētu pie tiem. Viņa ir gatava ar zināšanām dalīties, ja vien kādai klasei būtu tāda interese.

Sarīkojumā klātesošs bija arī vējš, kurš varen aizrautīgi rotaļājās ar mastā uzvilktu karogu. Diena rādījās nemīlīga, arī ūdens temperatūra todien bija tikai par diviem grādiem siltāka (+16 grādi) nekā laukā. Pludmales dežurante Melānija Kurpniece-Logina stāstīja, ka peldētāji šādos laikapstākļos ir reti, arī atpūtnieku maz, nemaz nerunājot par izbrauciena ar katamarānu tīkotājiem. Kad dienas siltākas, tad gan cilvēku daudzums pieaug. Pludmalē šosezon, tāpat kā Vāzās Skultes pagastā strādās divi dežuranti. J. Remess apliecināja, ka nākamajā sezonā Zilā karoga programmai iecerēts pieteikt arī Vāzru pludmali Skultes pagastā.

Šobrīd pludmalē rit lielās laipas remonts. Pavasarī ezers ar tādu spēku spieda krastā ledu, ka tika uzplēsta pludmale un salocīta laipas metāla konstrukcija. Atjaunot to pilnībā nebija iespējams, tādēļ nolēms to nomainīt pret pontoniem. Šim nolūkam Limbažu novada pašvaldība piešķīra 12 000 eiro. Laipas konstrukcija demontēta, tagad tiek gaidīts, kad atvedīs pontonus.

Makšķernieku klubs *Salackrasti* šogad izmēģinās jauno upes tīrīšanas tehniku

Šosezon biedrība *Makšķernieku klubs «Salackrasti»*, attīrot upi no aizaugumiem un atjaunojot lašveidīgo nārsta vietas Salacā, pirmoreiz izmantos pērn iegādāto ķēžu ekskavatoru. Tas aprīkots ar grunts iridnātāju un hidraulisko ūdens sūkni.

Latvijas Zivju fonds biedrības iecerei piešķīra 15 tūkstošu eiro atbalstu. Biedrības valdes pārstāvis Atis Apelis stāsta, ka, izmantojot šo finansējumu, Salacā (leļpus Stienūžu kapiem) atjaunos nārsta vietas 0,7 ha apjomā. Papildus tam biedrība, ieguldot par makšķerešanas licencēm iegūtos līdzekļus, apņēmies iztīrīt vēl apmēram pusotru hektāru pie kādreizējā dzelzceļa pārbrauktuves pār Salacu un turpina strādāt leļpus Stienūžu kapiem. Tātad kopumā šosezon (upi drīkst tīrīt no 15. jūlija līdz 15. septembrim) biedrība paredzējusi Salacā atjaunot nārsta vietas aptuveni 2,2 ha platībā. Biedrības pārstāvis zina teikt, ka pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskais institūts *BIOR* ir nokartējis lašu nārsta vietas Salacā. To kopējums ir aptuveni 21 ha. – *Centīsimies 10% no visa tā iztīrīt šogad*, – teic sarunbiedrs, cerot, ka arī laikapstākļi tam būs labvēlīgi. Proti, ja ūdens līmenis pārāk augsts, tehnika, nemaz nerunājot par cilvēkiem, ir bezspējīga.

Šis būs pirmais gads, kad tiks pielietota šī jaudīgā tehnika. Plānots, ka, tai sākot darbu, uz mūspusi atbrauks arī ķēžu ekskavatora ražotāju uzņēmuma pārstāvis no Japānas, lai lūkotu, kā tas strādā tieši upē. – *Mums pašiem šis process būs ļoti interesants. Nevaram vien sagaidīt*, – atzīst sarunbiedrs. Līdz šim upi tīrījuši ar rokām, bet tas ir ārkārtīgi smags darbs.

Pēc biedrības rosinājuma Limbažu novada pašvaldība startēja Zivju fonda projektu konkursā ar pieteikumu *Videonovērošanas sistēmas papildināšana Salacas upes zivju resursu aizsardzībai*. Tas darīts, lai iegūtu atbalstu sešu videonovērošanas kameru uzstādīšanai gar Salacu posmā no Salacgrīvas līdz Staicelei. Fonds atbalstīja šo ieceri ar 16,5 tūkstošiem eiro. Novada pašvaldība šobrīd izsludinājusi iepirkumu konkursu (aktīvs līdz 7. jūnijam) par videosistēmu piegādi un uzstādīšanu. A. Apelis, sakot pašvaldībai paldies par atsaucību, stāsta, ka pērn Salacas A zonā jau sāka darboties septiņas videonovērošanas kameras. Tās sevi zivju resursu sargāšanā jau attaisnojušas. – *Tagad ar kamerām būs nosegts vēl vairāk «sāpīgo» vietu. Bet papildus mūsu – I posmā – vajadzētu vēl vismaz 20–30 videokameru. Lielākās nārsta vietas atrodas upē mežu vidū, kur jau esam apzinājuši zemju īpašniekus, kuri to atbalstītu. Kamēr nebūs kameras, tikmēr lielās nārsta vietas netūrsim. Nav jēgas atvieglot piekļūvi maluzvejniekiem*, – skaidro A. Apelis.

 Sākums – 9. lpp.

Lašu pētnieks Jānis Bajinskis klātesošos iepazīstina ar smoltu uzskaiti Salacā. Lai novērtētu dabisko lejupmigrējošo lašu mazuļu produkciju, smolti tiek nozvejoti, uzskaitīti, iezīmēti un palaisti atpakaļ upē

BIOR vadošie pētnieki, Zemkopības ministrijas amatpersonas, Limbažu novada pārstāvji un vides aktīvisti pulcējās Salacgrīvā, lai dalītos pieredzē un pārrunātu ar lašu migrāciju Salacā saistītās problēmas

Baltijas lašu populācijas un migrācijas saglabāšana Salacā

Starptautiskajā zivju migrācijas dienā, 16. maijā, pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskā institūta BIOR vadošie pētnieki un Zemkopības ministrijas (ZM) amatpersonas devās uz Salacas upi, lai kopā ar Limbažu novada pašvaldības un biedrības *Makšķerņu klubs «Salackrasti»* pārstāvjiem diskutētu par Baltijas lašu migrāciju un populācijas saglabāšanu. Jāatzīmē, ka Starptautiskā zivju migrācijas diena tiek rīkota reizi divos gados un tajā piedalās vairāk nekā 80 pasaules valstis. Šī gada tēma ir *Savienot zivis, upes un cilvēku*, tālab tiek rīkotas dažādas vides aktivitātes, kuru mērķis ir atbrīvot upes no šķēršļiem, lai zivis varētu brīvi migrēt.

Salaca ir Latvijas dabiskā lašu upe, kurā zivju mazuļu krājums veidojas dabiskā nārsta ceļā. Upē, kas iztek no Burtnieka un ietek Rīgas līcī, BIOR pētnieki regulāri veic lašu uzskaiti un seko līdzi zivju migrācijai. Institūta Zivju resursu pētniecības departaments veic ne tikai zivju krājuma novērtēšanu, bet iesaistījies arī vairākos Latvijas un starptautiskajos upju zivju faunas izpētes un aizsardzības projektos.

Tikšanās pirmajā daļā pasākuma vadītājs Māris Olte klātesošos aicināja iepazīties ar smoltu skaitīšanas procesu Salacā, bet pēcāk delegācija devās uz Staiceli tikties ar bijušās papīrfabrikas īpašniekiem.

Lašu pētniecības metodes aizvien attīstās

Pētnieciskais darbs Salacā aizsācies jau pagājušā gadsimta 60. gados, un tam ir pati garākā datu rinda Baltijas jūras reģionā. Turklāt pētījumos iegūto informāciju var attiecināt uz visu Latvijas teritoriju.

Apmeklējot lašu uzskaites vietas Salacā, BIOR speciālisti izsmelši izklāstīja pētīšanas metodes, īpašu uzmanību vēršot uz inovatīvajām datu vākšanas iekārtām un to nozīmi.

Aprīļa beigās Salacā tika ievietots murds, kurā noķertās zivis skaitītas, mērītas un iezīmētas. – *Mūsu mērķis nav noķert visus smolus, bet gan noteiktu daļu. Aprēķinus veicam pēc īpašām metodēm procentuāli. Iegūtā informācija palīdz analizēt smoltu krājuma stāvokli un izstrādāt zinātniskās rekomendācijas ilgtspējīgai lašu krājuma izmantošanai*, – informēja BIOR Zivju resursu pētniecības departamenta vadītājs Didzis Ustups. Potenciāli Salacā varētu migrēt 30 000 lašu, taču šādu apjomu nav izdevies sasniegt jau vairākus gadus. Pagaidām uzskaites rādītāji esot salīdzinoši zemi, bet pētnieki prognozēja, ka, apkopojot datus un veicot aprēķinus, šogad skaitlis varētu svārstīties no 12 000 līdz pat 15 000. Veicot zinātnisko darbu, liela loma ir

telemetrijas pētījumiem, kas ļauj izsekot zivis līdz pat dažu metru precizitātei. Noķertajā lasī pētnieki ievieto raidītāju un papildus zivs tiek iezīmēta ar zaļu piekarzīmīti, uz kuras atrodams uzraksts BIOR un numurzīme. Pētniecības metode palīdz saprast, kur lasis peld, kā uzvedas un kādas ir labākās nārsta vietas. Pagājušajā gadā tika ievietoti 50 *gudrie* raidītāji, bet, lai, balstoties uz pētījumiem, izdarītu secinājumus, nepieciešams ilgāks laiks.

Tikpat nozīmīga ir nārstojošo lašu uzskaitē Vecsalacā, pie *Lašlejām*, kas sākas jūnija sākumā un turpinās līdz pat rudens mēnešiem. Zinātnieki lašu skaitīšanai izmanto inovatīvu, speciāli šim mērķim izveidotu datu vākšanas iekārtu un programmu. Aparatūra, kas aprīkota ar videokameru un skeneri, lasi nofotografē, nomēra, palīdz aprēķināt svaru un nosaka dzimumu. Tad informācija automātiski tiek nosūtīta BIOR. Uzskaites ierīce, ko pētnieki mēdz dēvēt par *fotosalonu*, piestiprināta koka konstrukcijai, kas pēc uzbūves atgādina nēģu taci. Viens no skaitīšanas mērķiem ir noskaidrot, cik pieļaujama ir pirmsnārsta makšķerēšana Salacā. Lašu taci uzrauga un apkopi veic kluba *Salackrasti* speciālisti.

Salaca ir Latvijas labākā lašupe, tomēr tās stāvoklis nav ideāls

Tehnoloģija un pētniecības metodes nemitīgi attīstās, un speciālisti teic, ka zinātnei vienmēr pietrūkst vēl viena gada, vēl viena parametra un nekad nebūšot gana. D. Ustups norādīja, ka izpētes procesa lielais mērķis ir saprast, kāpēc Salacā viss nav tik ideāli, kā varētu būt. – *Ja vērtējam Latvijas lašupes, tad Salaca ir vislabākā, bet Baltijas mērogā upi nevarētu nosaukt par pirmrindnieci. Vēlamies uzlabot upes stāvokli gan no bioloģiskā viedokļa, gan arī padarīt to pievilcīgu makšķerēkiem. Jāsaprot, cik daudz drīkst makšķerēt, kādos laika periodos un kurās nārsta vietās. Jautājumu ir ļoti daudz, un nepieciešams laiks, lai nonāktu līdz zinātniski pamatotām atbildēm*, – par institūta mērķiem stāstīja BIOR vadošais pētnieks.

Sarunu laikā *Salackrasti* vadītājs un valdes loceklis Atis Apelis skaidroja, ka lašu nārstošanu negatīvi ietekmē upes aizaugšana. Tā esot gana liela problēma. Salacas tīrīšanu biedrība regulāri veic jau četrus gadus, no kuriem pēdējos divus – būdami apsaimniekotāja statusā. Līdz šim darbi veikti ar rokām, kas bijis smags un laikietilpīgs process, bet tuvākajā laikā būs pieejams speciāli aprīkots un darbam straujtecē piemērots ekskavators. A. Apelis paredz, ka jaunā tehnoloģija ievērojami uz-

Staiceles papīrfabrikas dambis ir viens no lielākajiem lašu migrācijas šķēršļiem

labos darba kvalitāti un upes tīrīšanu varēs paveikt daudz ātrāk un efektīvāk.

Salackrasti aktivitātes un veiksmīgo sadarbību atzinīgi novērtēja Limbažu novada domes priekšsēdētājs Dagnis Straubergs, kurš uzsvēra vietējās biedrības nozīmi vides stāvokļa uzlabošanā un dabas aizsardzībā, kā arī uzteica BIOR pētnieku ieguldīto darbu.

Staiceles papīrfabrikas dambis būtiski ietekmē lašu migrāciju

Staiceles papīrfabrika savu darbību sāka tālajā 1898. gadā. Pirms vairāk nekā 10 gadiem kā vietējas nozīmes pilsētņēmniecības pieminekli tā iekļauta valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā. Par vēsturisko ēku bēdīgo izskatu un arī par blakus esošo dambi tiek diskutēti gadiem ilgi. Valsts iestādēm, pētniekiem un teritorijas īpašniekiem vienoties par kopīgu risinājumu pagaidām nav izdevies.

BIOR pētījums *Latvijas upju ierindošana prioritārā secībā pēc to esošās un potenciālās nozīmes zivju faunas saglabāšanā* liecina, ka viens no nozīmīgākajiem zivju migrācijas šķēršļiem ir tieši Staiceles papīrfabrikas aizsprosta paliekas Salacā. – *Pērnruuden iezīmējot lašus ar “gudrajām” raidītājiem, secinājām, ka neviena no iezīmētajām zivīm pāri Staiceles dambim netika. Lielākā problēma ir rudenī, kad zivis no jūras nāk uz nārsta vietām. Ja ūdens līmenis ir zems, lasim grūti tikt pāri aizsprostam. Turklāt spēcīgā straume zivis skalo atpakaļ. Svarīgi rast risinājumu pat tad, ja šķērslis nav iespējams nojaukt*, – tā situāciju Staicelē aprakstīja D. Ustups.

Aizsprosts pilnvērtīgi nefunkcionē jau no 80. gadu vidus, taču tā atliekas priekšlaikus aprauj zivju migrācijas ceļus. ZM Zivsaimniecības departamenta direktors Normunds Riekstiņš atgādināja, ka šis dambis ir sarunu objekts kopš valsts neatkarības atjaunošanas brīža. Bet ministrijas pārstāvjiem ir svarīgi saprast, kā veidot nosacījumus šķēršļa novākšanai. – *Iepazīstoties ar situāciju klātienē, spēsim daudz efektīvāk izstrādāt darbības plānu un īstenot projektu. Pasākums kā tāds mums paredzēts nākamajā plānošanas periodā ar Eiropas Jūrlietu, zivsaimniecības un akvakultūras fonda atbalstu. Finansēs, kas paredzētas šķēršļa novākšanai vai tā ietekmes sama-*

zināšanai, jaunajā programmā jau iekļautas, – uzsvēra N. Riekstiņš. Kā vienu no aktuālākajām problēmām viņš iezīmēja juridiskos aspektus. Valsts nav tiesīga uzsākt darbību svešā īpašumā, ja īpašnieks nepiekrīt plānoto pasākumu veikšanai un nav gatavs sadarboties.

Staiceles papīrfabrikas tagadējie īpašnieki Verners Apiņš un Evija Dreimane norādīja, ka ir gatavi sēsties pie kopēja galda un rast risinājumu. – *Ir pagājuši 20 gadi un nekas nav mainījies. Esam daudz runājuši, bet maz darījuši... Pienācis laiks rast kompromisu, lai labums, jēga un pievienotā vērtība būtu visiem*, – teica V. Apiņš. Īpašnieki atzina, ka dambim, kas kalpo arī kā tilts, ir liela nozīme saimnieciskās darbības veikšanai. Līdz ar tā nojaukšanu kardināli būtu jāmaina plāni un jāsaprot, kā rīkoties tālāk. Turklāt jāņem vērā, ka tiltam piešķirts kultūrvēsturiskā pieminekļa statuss. Vienlaikus V. Apiņš norādīja, ka laika gaitā gribētu sakārtot visu Staiceles papīrfabrikas teritoriju, ne tikai aizsprostu pāri Salacai. Savulaik te esot bijis plāns izveidot HES, tomēr dažādu iemeslu dēļ atbalsts netika saņemts, savukārt šobrīd viedokļi par HES atšķiras...

Lai uzlabotu lašu migrāciju Salacā, tika pārrunāti vairāki darbības virzieni – aizsprostu varētu nojaukt, tilta balstos būtu iespējams izveidot elementus, kas maina straumi, un vēl pastāv iespēja pacelt upes gultni. Viens no risinājumiem varētu būt arī šķēršļa pārveidošana, zem tā izveidojot lašu nārsta vietu, kas nākotnē kļūtu par ievērojamu dabas tūrisma objektu.

Dienas noslēgumā gan ZM pārstāvji un pētnieki, gan papīrfabrikas īpašnieki atzina, ka tikšanās reize ir liela nozīme. Uzsāktās sarunas ir sākums kopīgu plānu realizēšanai.

Tematisko lapu atbalsta:

Par «Zini, sargā, copē!» saturu atbild projekta īstenotājs SIA «Izdevniecība Auseklis».

Lapu sagatavoja Līga LIEPIŅA un Ivita RENČE